

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

NYHEDSBREV

Nr. 25
November
2026

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 25
(ISSN: 2445-9984). Redaktionen afsluttet ultimo september 2026
Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen
Redaktion:

Caroline H.V. Boolsen · chvb@dsl.dk
Tine Nordentoft Thorsen · tnt@dsl.dk

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Christians Brygge 1, 1219 København K
Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14
Mail: sekretariat@dsl.dk · Telefon: 33 13 06 60
Hjemmeside: dsl.dk

Forsiden: *Havfruens Spådom*. Rasmus Nielsøns og Ibrants møde på
Samsø. C.W. Eckersberg (1847), Det Nationalhistoriske Museum,
Frederiksborg Slot.

PRESSEKLIP

»En ny vidunderlig udgivelse med digte af Frank Jæger«
Sørine Gotfredsen, *Kristeligt Dagblad*, 25. juli 2026

»Gyldendal og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har i anledningen af 100-året udgivet en luksuriøs, men ukulørt indpakket, tekstkritisk udgave af de første digtbøger, *Tidlige digte*, ved eksperten Lotte Thyrring Andersen. Den er, i mangel af originaludgaver, obligatorisk på enhver poesielskerreol.«
Lars Bukdahl, *Weekendavisen*, 7. august 2026

»Værket er behørigt og begavet introduceret og kommenteret af en række forskere. Det er en betydningsfuld litteraturhistorisk forsknings- og formidlingsbegivenhed.«
Klaus Rothstein, *Weekendavisen*, 14. august 2026

I kølvandet på Ukraine-krigen er åndelig oprustning kommet på den hjemlige, politiske dagsorden. Hvad begrebet nærmere dækker over, er til løbende diskussion. Men at det burde ligge godt til Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, har flere påpeget: Med vores ordbøger understøtter vi det danske sprog, både i aktiv brug i dag og som hjælp til forståelse af ældre tekster; med vores tekstkritiske udgaver gør vi den nationale, litterære kulturarv tilgængelig for moderne læsere, osv. Vi leverer ammunition til oprustningen.

Men den militære metaforik skurrer. Den signalerer en ensretning og gåen i takt som ligger fjernt fra arbejdet med at forstå og beskrive sprog og fortolke og udgive tekster. For blot at nævne tre af vores udgivelser i dette efterår: Storværket *Stemmer fra Dansk Middelalder* samler en broget mængde tekster – fromme legender, fantasifulde rejseberetninger, høviske romaner, pjankede digte og mere til, der tegner et levende og alt andet end ensartet billede af middelalderens mennesker og deres forestillingsverden. Forsknings- og udgivelsesprojektet *Lyrik sat i musik* undersøger hvordan forskellige komponisters tonesætninger til samme digt – fx Ingemanns *Fred hviler over land og by* – er udtryk for deres forskellige læsninger af digtet. I arbejdet med *Henrik Pontoppidans store romaner* har vi kortlagt de betydningsmæssige forskydninger som Pontoppidans stadige omarbejdelser fra udgave til udgave fører med sig.

Den slags nuancer, omfortolkninger og perspektivforskelle er det ikke bare os der interesserer os for. Det er kerneelementer i både humaniora og i kunstnerisk virksomhed. Derfor er det godt at det kriseråd kulturministeren nedsatte i foråret, ikke er et råd for åndelig oprustning, men for kulturel modstandskraft. Det giver bedre plads til at anerkende værdien, brudfladerne, flertydighederne og mangfoldigheden.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

NÅR KOGEBOGSOPSKRIFTER, UGESKEMAER OG BANKUDTOG BLIVER LITTERATUR

Den 17. juni 2026 forsvarede jeg min ph.d.-afhandling *Fictional Documentarism: The Conceptualization of a Genre*. Her giver jeg en indføring i arbejdet.

Et ugeskema og et bankudtog forbindes normalt med fakta. Men i litteraturen kan sådanne dokumenter få et nyt liv. I min afhandling har

TIMEPLAN						
For						
I. En gammel gud						
Ma	Ti	On	To	Fr	Lø	Sø
Sove	Sove	Blunde	Lege	Sove	Sove dybt	Sove
			Sove dybt	Vugge verden lidt om aftenen		Se efter den eenbårne søn en times tid
II. En snegl						

»Timeplan for I. En gammel gud, II. En snegl« i Peter Seeberg: Om fjorten dage, Arena 1981, s. 9.

jeg undersøgt en genre, som jeg kalder »fiktiv dokumentarisme«. Det er fiktive tekster, der tager form af hverdagslige dokumenter.

Genrebetegnelsen stammer fra den danske forfatter Peter Seeberg (1925-1999). I slutningen af det 20. årh. skrev Seeberg ca. 20 kortprosattekster, der mimer og/eller leger med faktiske dokumenter. Men de er aldeles opdigtede og ganske finurlige. En fiktiv telefaxkorrespondance udvikler en banal kontorudveksling til et spørgsmål om kærlighed. En satirisk ugeplan viser sig at tilhøre Gud, som efter verdens skabelse er blevet pensionist og bruger det meste af tiden på at sove.

I min afhandling viser jeg, at fiktiv dokumentarisme findes i adskillige litteraturtraditioner gennem mere end 100 år. Jeg viser, hvordan den har rødder i avantgardens eksperimenter i begyndelsen af det 20. årh., men siden har bredt sig langt ud over litteraturhistoriske nichemiljøer. Den findes i Stanisław Lems anmeldelser af bøger, der aldrig er skrevet, i Julio Cortázers brugsanvisninger i, hvordan man går på trapper eller græder, og i en novelle af Daniel Orozco udformet som en politirapport.

Fiktiv dokumentarisme rejser spørgsmålet om, hvordan vi skelner mellem det virkelige og det opfundne. Dette er i høj grad et etisk spørgsmål, og teksterne iscenesætter ofte etiske dilemmaer. Et eksempel er zambisk-amerikanske Namwali Serpell's novelle »Account«, som tager form af et bankudtog. Den handler om en ung kvindes manglende mulighed for at dokumentere en horribel voldtægt begået mod hende, hvorfor hun tyr til selvtægt og måske dræber sin gerningsmand.

I de senere år har udviklingen af kunstig intelligens givet fiktiv dokumentarisme ny aktualitet. På sociale medier deles AI-skabte billeder, der efterligner kataloger og reklamer, men som er åbenlyst fiktive. Blandt mange eksempler er en reklame for en LEGO-æske med titlen »GAZA« indeholdende udelukkende en bunke af grå brikker. Disse nye former viser, at fiktiv dokumentarisme ikke længere kun hører hjemme i litteraturen. Den er blevet en del af den digitale offentlighed, hvor dokumentariske former bruges til både humor og kritik.

Ph.d.-projektet er finansieret af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Innovationsfonden.

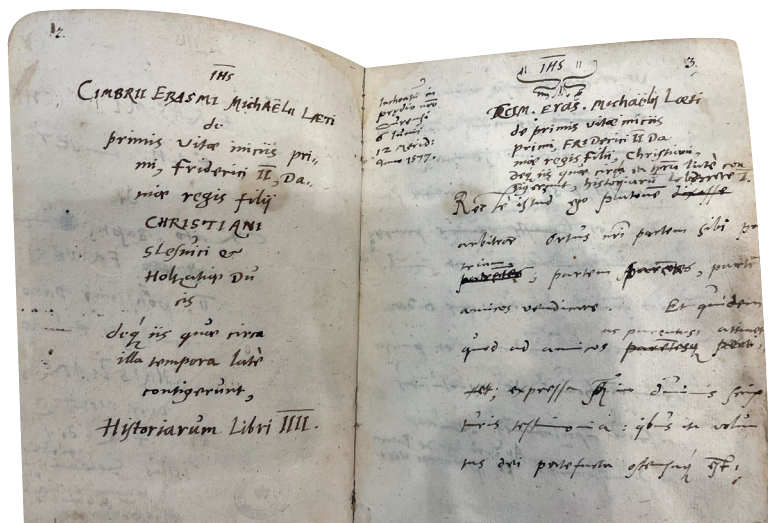
Jeppe Barnwell · jb@dsl.dk

I år er det 500 år siden den danske latindigter Erasmus Lætus (Rasmus Glad) blev født. Det markerer Center for dansk nylatin (som er et samarbejde mellem Aarhus Universitet og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab) med flere arrangementer i løbet af efteråret – samme år som Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af et af Lætus' værker har fået ny aktualitet.

Lætus gjorde kometkarriere i kølvandet på Reformationen, som professor og som hofdigter. I 1570'erne rejste han rundt i Europa og udgav en stribe store latinske digte der alle, direkte eller indirekte, tegner et idyllisk billede af Danmark som et moderne protestantisk land og et urgammelt monarki, der blomstrer under den milde og kloge Frederik 2.

Men da han kom hjem, blev han mødt med en fyreseddel fra universitetet. Det var i hans øjne en grov uretfærdighed oven på hans anstrengende rejse- og forfattervirksomhed i fædrelandets tjeneste. Bitterheden fik frit løb i det sidste store værk vi har bevaret fra hans hånd, en omfattende prosaberetning – også den på latin – om den senere Christian 4.s fødsel og dåb i foråret 1577.

Det er et fascinerende – og også ret mærkeligt – værk. Ganske vist er kongen hovedpersonen. Vi følger hans færd, hører om hans omsorg for sine undersåtter, hans ansvarsfølelse over for fædrelandet,

Her ses begyndelsen af Lætus' beretning i hans kladde, som ligger på Det Kongelige Bibliotek (GKS 2589, 4to).

hans grundfæstede gudsfrygt. Men Lætus selv spiller en næsten lige så fremtrædende rolle. Dåbshandlingen i Vor Frue Kirke og festlighederne i slotsgården skildrer han således med udgangspunkt i sine egne oplevelser, i en art *new journalism*, og undervejs stikker forurettelsen ovenpå fyringen igen og igen sit ansigt frem.

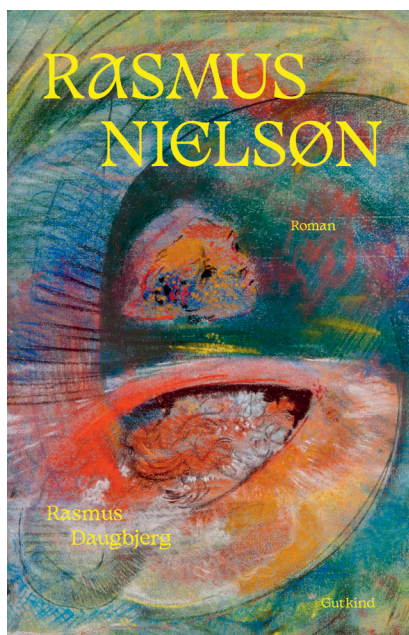
Centralt i beretningen står en havfrue der inden prinsens fødsel viste sig for en bonde på Samsø og beordrede ham til at gå til kongen og advare ham om den herskende amoral. Som bevis for sin troværdighed spæde hun at dronningen ville få en søn. Efter fødslen dukker hun op igen med flere religiøse påbud. Her har Lætus tildelt sig selv en hovedrolle som den skarpsindige detektiv. Han undersøger sagen og kan til sidst afsløre at havfruen simpelt hen er Djævelen selv, der nu en sidste gang prøver at lokke danskerne tilbage til den katolske fold. Kongen følger Lætus' fortolkning og får i en afsluttende tale fastslået sin egen og Danmarks urokkelige plads i den lutheranske verden.

Lætus fik aldrig færdiggjort den store beretning, men heldigvis er hans 760 sider lange kladde bevaret på Det Kongelige Bibliotek.

I 1992 blev teksten udgivet og oversat af undertegnede i regi af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, og for nylig fangede den forfatteren Rasmus Daugbjergs opmærksomhed. Han har i år udgivet en roman om bonden fra

Samsø og hans møde og forsigtige venskab med havfruen, som i Daugbjergs fortolkning er en melankolsk og tragisk skikkelse og på ingen måde djævelsk. Også Lætus optræder hos Daugbjerg – nogenlunde lige så selvfølgelig som han fremstår i sit selvportræt.

Den 12. november kan man på Det Kongelige Bibliotek opleve Rasmus Daugbjerg og Peter Zeeberg i en samtale modereret af Harald Voetmann om Daugbjergs roman og Lætus' manuskript.

Forside til Rasmus Daugbjergs roman Rasmus Nielsøn (Gutkind, 2026).

Omslaget er baseret på Odilon Redons maleri *Monstre sous-marin* (1895).

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk og Peter Zeeberg · pz@dsl.dk

Scan QR-koden og lyt til podcasten Portræt #143 Havfruens spådom med Tore Leifer, Karen Skovgaard-Petersen og Rasmus Daugbjerg.

LYRIK SAT I MUSIK

Den 18. september fejrede vi lanceringen af sitet *Lyrik sat i musik*. Musikalske fortolkninger af danske digte – udgaver og forskning i Det Kongelige Biblioteks store Blixen-sal med sang, musik og spændende oplæg. Og der var sandelig noget at fejre, for resultatet af tre års udforskning af samspillet mellem lyrik og musik var nu klar til at blive præsenteret for offentligheden.

Udsnit af Christian Barnekows tonesætning fra 1902 af B.S. Ingemanns digt *Ikke alt, hvad øjet skuer* (1820).

På vores site kan man finde videnskabelige udgaver af syv danske digte af B.S. Ingemann, Carsten Hauch og J.P. Jacobsen med tilhørende noder. For hvert digt har vi udgivet flere tekstversioner og forskellige musikalske kompositioner. Dertil kommer beskrivelser af kilderne til både tekster og noder, indledninger til begge dele samt analytiske nedslag i forholdet mellem ord og toner.

Indtil videre rummer sitet desuden fem forskningsartikler (hvoraf alle dog ikke er udgivet endnu) samt udførlige bibliografier over tonesætninger af digte af de tre forfattere, som forhåbentlig kan inspirere til nye undersøgelser af forholdet mellem ord og toner.

Projektet er støttet af Carlsbergfondet.

Lasse Seistrup Holst · lsh@dsl.dk og Jakob Schweppenhäuser · js@dsl.dk

Scan QR-koden og besøg Lyrik sat i musik på Tekstnet.

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB I RETTEN

I december 2025 lagde firmaet Orkla – selskabet bag chipsproducenten Kims – sag an mod Det Danske Sprog- og Litteraturselskab på baggrund af at *Den Danske Ordbog* i marts 2025 havde optaget ordet *ostepop* i ordbogen.

Orklas påstand var at den måde hvorpå *Den Danske Ordbog* gengav at Ostepops® er et registreret varemærke, var i modstrid med varemærkeloven, hvorfor man ønskede opslaget ændret.

Hovedforhandlingen fandt sted i Sø- og Handelsretten torsdag den 18. juni, og fredag den 14. august faldt dommen. Retten fandt at Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og *Den Danske Ordbog*

»ikke kunne pålægges at foretage en ændring – hverken efter varemærkelovens § 7 eller efter markedsføringslovens § 3 og almindelige retsgrundsætninger, der også var påberåbt«.

Dommen er en vigtig principiel sejr for leksikografien i almindelighed og *Den Danske Ordbog* i særdeleshed. For selvom vi har udstrakt forståelse for Orklas position og virksomheders ønske om at beskytte deres produkt og sikre deres varemærke mod degenerering, så er det afgørende vigtigt at få rettens ord for

»at der må tilkomme udgivere af opslagsværker et betydeligt redaktionelt skøn med hensyn til, hvordan det sikres både, at opslagsværkets systematik overholdes, og at hensynene til rettighedshavere bag § 7 tilgodeses. Rettighedshaver har ikke i medfør af bestemmelsen en 'medredigeringsret'«.

– og i forlængelse heraf:

»at ostepop-opslaget, herunder varemærkeangivelsen heri, er udarbejdet i overensstemmelse med de i DSL gældende generelle redaktionelle retningslinjer samt i overensstemmelse med almindelige leksikografiske standarder«.

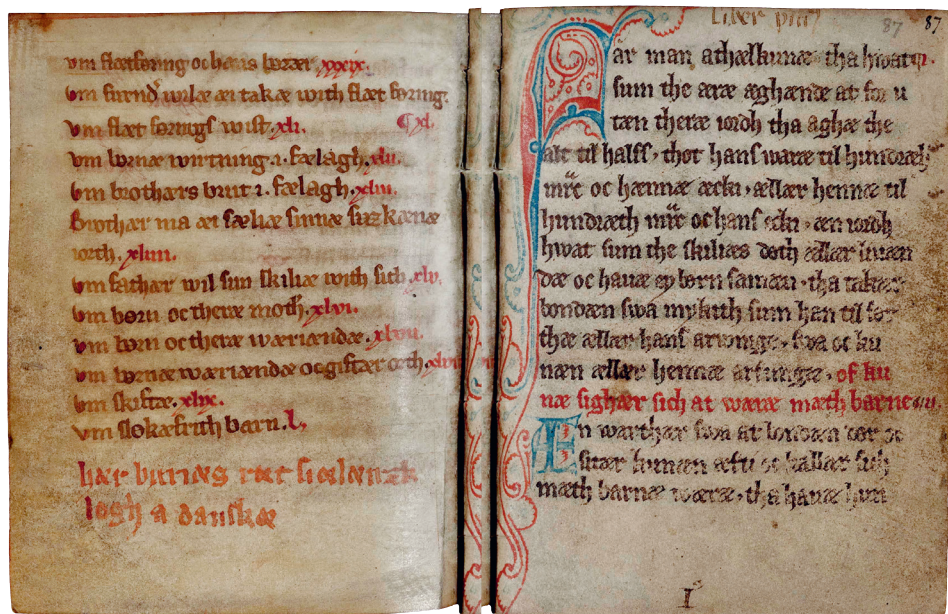
Det er vi naturligvis meget glade for!

Laurids Kristian Fahl · lkf@dsl.dk

OM ARBEJDSHESTE OG BØRNESKO

Arbejdet med *Gammeldansk Ordbog* er gået ind i en ny fase. Redaktionen gennemgår for tiden ordbogens materiale for udvalgte opslag og fastsætter betydninger. Som noget nyt angiver vi eksplicit hvilken moderne betydning – i *Den Danske Ordbog* (DDO) – et givent gammeldansk ord har. Den gammeldanske ækvivalent til *arbejdshest* optræder fx ikke i den overførte betydning om mennesker, og derfor kobler vi kun det gammeldanske ord *arbejdshæst* til DDO's betydning 1: 'stor, stærk hest der især tidligere blev brugt til at udføre forskelligt arbejde fx som trækhest'. Og eftersom ordet *barnesko* kun er belagt i det faste udtryk »træde sine barnesko«, henviser vi kun til denne moderne brug, ikke til betydningen 'sko til børn'.

Disse to eksempler er sigende for det gammeldanske ordforråd og for den måde hvorpå det er blevet overleveret til os. For det er rimeligt at tænke at gammeldansk *barnesko* også er blevet brugt om sko til børn, men de skriftlige kilder vi har adgang til, har altså kun bevaret den overførte brug. Omvendt er der ingen grund til at tro at den overførte brug af *arbejdshest* har eksisteret i middelalderens agrarsamfund; det ældste belæg på den betydning er fra begyndelsen af 1900-tallet.

Nederst på siden kan man læse at »her begynder den rette sjællandske lov på dansk«/»hær buriaes ræt siælænzk logh a dansk«. Eriks Sjællandske Lov. AM 455, 12mo, 86r-87v (1290-1310): Foto: Suzanne Reitz/Den Arnamagnæanske Samling.

I nogle tilfælde kan vi se systematiske mønstre i hvilke betydninger der er belagt og ikke belagt i gammeldansk. Det gælder fx for en række adjektiver vi i dag bruger om sprog og dialekter: *finsk, flamsk, hollandsk* og *sjællandsk*. De er gennemgående ikke brugt om de tilsvarende sprog, men om varer, mønter eller mål fra de pågældende steder. Middelalderdanskere der er stødt på finner, vil naturligt have bemærket deres anderledes sprog, men det er altså ikke blevet koblet til en idé om nationalsprog. Og i en verden hvor alle har talt dialekt, har et særligt sjællandsk regionalsprog næppe været erkendt. Et citat er oplysende i denne sammenhæng: »her begynder den rette sjællandske lov på dansk« står der som indledning til Eriks Lov fra 1200-tallet.

Forud for projektet er det gammeldanske ordstof forsøgsvist blevet koblet til afsnit i *Den Danske Begrebsordbog*. Dette arbejde er udført semiautomatisk gennem DSL's såkaldte Metaordbog, der samler selskabets ordbogsressourcer i en bagvedliggende registrant. I projektet her gennemgås disse koblinger systematisk for at sikre at linkningen er korrekt og fyldestgørende. I kraft af koblingerne kortlægger projektet her betydningsnetværk i gammeldansk, et første skridt mod en historisk begrebsordbog.

Arbejdet med *Gammeldansk Ordbog* er støttet af Carlsbergfondet.

Simon Skovgaard Boeck · ss@dsl.dk

KOMMENDE BOGUDGIVELSER

DSL har indtil videre haft et forrygende efterår med udgivelsen af Georg Brandes' *Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur*, af storværket *Stemmer fra Dansk Middelalder* og af Ole Rømers opdagelse af lysets *tøven*, hvor tryksværten kun lige er blevet tør. Ser vi lidt frem, kan vi så småt begynde at glæde os til følgende udgivelser:

Danmarks første avis, Anders Bordings *Den Danske Mercurius*, der udkom i årene 1666-1677, udgives nu med fyldige kommentarer. Der er tale om fjerde bind af Bordings *Samlede Skrifter*.

På Gyldendal udkommer i marts 2027 de to første bind i udgivelsesrækken *Henrik Pontoppidans store romaner*. Første sending indeholder en kritisk og kommenteret udgave af de otte små hæfter om Per Sidenius (1898-1904), der fra 1905 blev udgivet under den samlede titel *Lykke-Per*.

Derudover kan man glæde sig til en ny tekstkritisk udgave af Johannes V. Jensens mesterværk *Kongens Fald* – inklusive forfatterens kladde, som udgives for allerførste gang.

Tine Nordentoft Thorsen · tnt@dsl.dk

UNDER STREGEN

Blandt de mange værker af Tycho Brahe der nu ligger tilgængelige på DSL's Tekstnet, er hans korrespondance med landgrev Wilhelm af Hessen. Den blev trykt i 1596 under titlen *Epistolæ Astronomica* (Astronomiske breve). Mange af dem handler naturligvis om astronomi, men især landgreven har også andet på hjerte, bl.a. vilde dyr. Som andre af tidens fyrster samlede han på eksotiske dyr som han kunne vise frem i sin private dyrepark. Derfor spørger han på et tidspunkt Tycho Brahe om han kan skaffe et rensdyr. Sådan nogle har han hørt at den danske konge har på Frederiksborg. Tycho må bedrøve ham, rener kan ikke leve så langt mod syd. I stedet tilbyder han at skaffe en elg. Sådan en har han netop selv haft fat i. Men den nåede aldrig til Hven, for mens den ventede på skibsløjlighed i Landskrona, forvildede den sig op i slottets køkken, hvor den slubrede en masse stærkt øl i sig – hvorefter den faldt ned ad trappen og brækkede benet. Og det overlevede den ikke.

Korrespondancen fortsætter, men så vidt man forstår, nåede der aldrig nogen elg frem til landgrev Wilhelm.

Peter Zeeberg · pz@dsl.dk